

MAGYARORSZÁG IPARI TÉRSZERKEZETÉNEK JELENKORI VÁLTOZÁSA

PÁL ÁGNES¹ és GYŐRI FERENC²

¹Földrajzi és Ökoturisztikai Tanszék, Szegedi Tudományegyetem, Boldogasszony sgt. 6., Szeged

²Rekreáció és Sportegészségügyi Tanszék, Szegedi Tudományegyetem, Hattyas u. 10., Szeged

E-mail: gyori@jgypk.szte.hu, pala@jgypk.u-szeged.hu

Összefoglalás: A tervutasításos rendszer bukását, majd a rendszerváltás utáni évek válságkezelő iparpolitikáját követően a hazai iparnak ma egy nyitott gazdaságban kell helytállnia. A napjainkban megélnéknélkül újraiparosodási folyamat elsősorban a betelepült nemzetközi nagyvállalatok beruházásain keresztül, mintegy a globális ipari átrendeződés részfolyamataként zajlik, de markánsan megjelennek benne a helyi adottságok, lehetőségek is. Mindez az ipar területi szerkezetére is erőteljes hatással van: egyrészt a hagyományos ipari területek megújulásával, funkcióváltásával, másrészt újak megjelenésével. Az újraiparosodás azon térségekben lehet sikeres, melyek földrajzi fekvése kedvező, s emellett rendelkeztek mozgósítható humán, illetve egyéb erőforrásokkal. A mai területfejlesztési politika nem hanyagolhatja el az ipari fejlődés elősegítését, az ipari decentralizáció folytatását, az ipari vállalkozások fővároson kívüli, saját gazdasági intézményeinek, telephelyei fejlesztéseinek támogatását, valamint a nemzeti és helyi piac szereplőinek segítségét.

Kulcsszavak: újraiparosodás, ipari térszerkezet, területi szerkezetváltás, Magyarország ipara

1. BEVEZETÉS

Az ipari ágazatok területi elhelyezkedésének kérdése régóta foglalkoztatja a geográfát, ezen belül pedig a regionális iparföldrajzot. Az iparosodás térbeli folyamata – mely során az ipari tevékenység meghatározó szerepet kezd betölteni egy-egy ország, régió, település gazdaságában – spontán, vagy előkészített módon egyaránt bekövetkezhet.

Az előkészített ipartelepítés során az ipari telephelyek körültekintő kiválasztása az ipari termelés gazdaságosságának egyik fontos feltétele. Az ipartelepítésben mindenkor meghatározóak a társadalmi és politikai tényezők, a gazdasági-műszaki és infrastrukturális tényezők – beleértve bizonyos természeti földrajzi adottságokat és a településhálózat sajátosságait is –, valamint azok a speciális összetevők, melyek meghatározott iparágak igényeit képezik (Pál és Zsigó 1981).

A gazdasági földrajz a domináns telepítési tényezők alapján nyersanyagigényes, energiaigényes, vízigényes, szállításiigényes, munkaerőigényes, tőkeigényes, valamint piac- és információigényes ágazatokat különít el. A tervezés folyamán figyelembe kell azonban venni, hogy a társadalmi-gazdasági fejlődés következtében egyes iparágak telepítési tényezőinek súlya bizonyos mértékig változhat. A dinamikus telephelyszemlélet már három évtizede felhívta a figyelmet a telephelyválasztás nagyfokú variációs lehetőségeire, nevezetesen arra, hogy az előnyök és a hátrányok összesített mérlegelése hozhat létre egy adott időpontban a legkedvezőbbnek mutakozó konstellációt (Zoltán 1984).

A közlekedés gyors fejlődése, a jórészt mobillá vált termelési tényezők, valamint az infokommunikációs technológiák és hálózatok napjainkban lehetővé teszik, hogy a piaci szereplők „szinte bárhol” végezzék gazdasági tevékenységüket (Lengyel 2006). Ennek tudható be, hogy az ipari termelés is sok, összességében hasonlóan előnyös feltételt kínáló telephelyen folytatható. Mivel azonban a globális iparágakban úgyszólván ugyanazok a vállalatok versenyeznek, a területi verseny és a vállalati verseny jellemzően elkülönül egymástól. Ugyanakkor – mintegy globális-lokális paradoxonként – a lokális együttműködések, a helyi beágyazódottság szerepe egyre inkább előtérbe kerül a tartós vállalati versenyelőnyök fenntartásában (Lengyel és Rechnitzer 2004).

A gazdaság egészének fejlettsége, valamint az ipar jelentősége, fejlettsége között szoros kapcsolat áll fenn. Magyarországon ma újraiparosodási folyamat körvonalazódik, melynek tartalmát és területiségét nagyjából a globális gazdasági környezet változása, a nemzetközi fejlődési tendenciák és kapcsolatok fejlődése, valamint a helyi adottságok határozzák meg. Ez azonban nem a rendszerváltozással romba dőlt szocialista ipar újbóli térnyerését jelenti. Barta és Czirfus (2008) szerint az újraiparosodás olyan összetett folyamatként manifesztálódik, amely elsősorban az információ-technológiai eszközök gyártásával foglalkozó iparágak megjelenésével, a nagyobb hozzáadott értéket termelő, high-tech ágazatok expanziójával (pl. járműipar, gyógyszergyártás, IKT) és a hagyományos ipari ágazatok súlyának csökkenésével írható le. Ergo, gyarant jelenti a legmodernebb ágazatok, tevékenységek, termékek megjelenését ott, ahol ilyesmivel eddig nem foglalkoztak és a gazdasági szerkezet változását is.

A magyar ipar már 2013-ban az európai élmezőnyhöz tartozott az ipar GDP-hez való 26%-os hozzájárulását tekintve (KSH 2014). Az ipari beruházások jelenleg az összes hazai beruházási érték körülbelül egyharmadát, a pénzügyi beruházások leszámításával majdnem felét adják. Az ipari termelés bővülését elsősorban az exportnövekedés húzó hatása okozza. Az ipar helyzetének javulását tükrözi az is, hogy az ipari foglalkoztatottak számának rendszerváltást követő csökkenése napjainkra megállt, részesedése a legutolsó öt évben 22% körül állandósult, de a versenyszféra mutatói ennél még kedvezőbb képet mutatnak (34%). Előnytelen, hogy a vállalati struktúra öröklött dualitása hátráltatja az iparfejlődést: túl kevés a számottevő hazai nagyvállalat, s mellette túlságosan sok a tőkeszegény kisvállalkozás. Az ipari termelés tehát erősen koncentrált, annak 70%-át az alig több mint 400 nagyvállalat adja. Jó jel viszont, hogy a külföldi befektetők egyre elégedettebben nyilatkoznak az ipar termelési és befektetési környezetével kapcsolatban.

2. AZ IPAR TERÜLETI FEJLŐDÉSE A RENDSZERVÁLTÁSIG

A nyugati országokhoz képest késve kibontakozó magyar ipart nagy területi aránytalanságok jellemezték. Az első világháború lezárásával járó területi veszteségek következtében még erőteljesebb lett Budapest amúgy is túlzott ipari centralizációja, ami a két világháború között sem enyhült. A Kárpát-medence egységes gazdasági terének felosztása nem csak Magyarország, hanem valamennyi érintett ország regionális fejlődését hátrányosan befolyásolta, beleértve azok ipari fejlődését is (Gulyás 2010).

Tervszerű ipartelepítésről csak a második világháborút követő időszakban beszélhetünk, amikor is az ország újjáépítésével párhuzamosan bevezetett szocialista társadalmi-gazdasági modell gyökeresen átalakulást hozott, megváltoztatva az ipari termelőeszközök tulajdonviszonyait, az ipari foglalkoztatottak számát és ágazati megoszlását is. Noha a fordulat

kezdetén (1949-ig) még nem létezett elfogadott ipartelepítési koncepció, az ipar tervszerű fejlesztésének, decentralizálásának kérdése már ekkor felmerült (Pál és Zsigó 1981).

Az ötvenes évek hadigazdálkodás jellegű iparosításában a „lokomotív” szerep a nehéziparnak jutott, mely főként a hazai nyersanyagok kitermelésére és feldolgozására rendezkedett be, hatalmas ráfizetéssel, a többi ágazat rovására. Az erőltetett iparosításnak nem kedveztek a hazánk földrajzi adottságaiból, erőforrás-ellátottságából és hagyományaiából fakadó körülmények (Bod 2014). Az első ötéves terv új ipari központok létrehozását is megjelölte feladatként, többek között Észak- és Kelet-Magyarország korábban nem iparosodott régióiban, falvak és kisvárosok külterületén, ahol jól álcázható terepadottságú telephelyeket találtak az újonnan létesített haditechnikai üzemek számára (pl. Iklad, Jobbágyi, Jászberény, Debrecen) (Germuska 2012). Az extenzív iparfejlesztés új, szocialista iparvárosokat hívott életre (pl. Dunaújváros, Kazincbarcika, Komló, Várpalota), s ugyancsak nagy lendületet kapott az alföldi a megyeszékhelyek iparosítása is.

Az 1960-as években az ipartelepítési stratégiában szemléletváltás következett be. A gazdaságirányítás a vidék iparosításának szorgalmazásában a társadalmi-gazdasági szempontból elmaradottnak ítélt területek fejlesztésének igen hatékony és csaknem kizárólagos módját látta. A Központi Bizottság 1959-es határozata értelmében – a nehézipar primátusának fennmaradása mellett – fokozatosan előtérbe kerültek a hazai adottságokon alapuló feldolgozóipari fejlesztések. Az iparpolitika – a főváros túlzott szerepét csökkentendő – térbeli növekedési pólusok kialakítását célozta meg az öt vidéki nagyvárosba (Miskolc, Debrecen, Szeged, Pécs, Győr) telepített új üzemekkel (Bora 1986). Megélénkült a rurális térségek, elsősorban az Alföld iparosítása is, ami azonban jobbra csak az alacsony termelékenységu, vagy a környezetet zavaró üzemek, elavult technológiák fővárosból „vidékre” költöztetését jelentette. Mindez – az ipari foglalkozás gyors és látványos bővülése ellenére – napjainkig ható elmaradottságot épített be a régióba (Enyedi 1993).

Az iparosításnak újabb lendületet az 1968-as „új gazdasági mechanizmus”, az intenzív iparfejlesztés bevezetése adott, mely lényegében a tervgazdálkodás megváltozott szabályokkal folyt tovább. A gazdasági reformintézkedések lazítottak a centralizált vállalatirányításon, ami a nemzetközi munkamegosztásba való jobb beilleszkedést eredményezte. Ez a reform „ideig-óráig” előnyösen hatott a termelés hatékonyságára, technológiai színvonalára, a termékszerkezetre, valamint a termékek minőségére és árára is. A központi gazdaságirányítási szervek közvetlen hatásköre ezután már csak a koncentrált, nagy beruházásokra terjedt ki, melyeknek a telephelyét is pontosan meghatározták (Bora 1986). Az ipari beruházások túlnyomó részét (1970–1975 között háromnegyedét) még a nehézipar fejlesztésére fordítják, melynek bázisai a továbbra is az „ipari tengely” mentén találhatóak (Barta 1987).

A munkaerőhiánnyal küzdő fővárosi nagyvállalatok tömegesen létesítettek új vidéki ipartelepeket. A nehézipari körzetekben, főleg nők számára létesített könnyű- és gépipari üzemekkel, valamint az Alföldön létesített gép-, textil- és élelmiszeripari üzemekkel a hatvanas-hetvenes években sikerült jelentősen csökkenteni a főváros ipari túlsúlyát, aminek alapját a tervszerűség és tudatosság képezte (Pál és Zsigó 1981). A vidék iparosítása munkahelyeket teremtett, növelte a helyben képződő jövedelmeket, csökkentette az elvándorlást és hozzájárult a több funkciós települések kialakulásához. Ugyanakkor – a vállalati összevonások eredményeként – az ipar irányító-ellenőrző funkciói egyre kevesebb városba, főként a fővárosba összpontosultak (Barta 1987). Emellett az egyes térségekre jellemző ú.n. részlegipar nem gerjesztett további helyi, térségi fejlesztéseket. A területi politika valójában nem érvényesülhetett az ágazati politikával szemben (Barta 1991).

A szocialista érában két nagyobb, egybefüggő ipari zóna alakult ki az országban:

- az ÉK–DNy irányban húzódó „ipari tengely”: Közép-Dunántúl és Észak-Magyarország középhegységi területei – a bányászatot, valamint az alapanyag- és energiaipari termelést tömörítette;
- Budapest és agglomerációs övezete – a feldolgozóipari ágazatok széles spektrumával, a szocialista nagyvállalatok központjaival.

Az ipari keresők létszáma valójában már 1970-től országszerte csökkenésnek indult. A nyolcvanas évektől az iparban is egyre inkább kiütköztek azok a gyengeségek (pl. anyag- és energiapazarló termelés, elavult gépek, berendezések, nagyvállalatok túlsúlya), melyek az egész gazdaságra teherként nehezedtek. A pártállami vezetés ezért újabb reformintézkedésekre szánta el magát: megindult a Nyugat felé történő gazdasági és pénzügyi nyitás, sőt a kis-, illetve társas vállalkozások néhány új formáját is engedélyezték (Bod 2014). Az újradefiniált tervgazdálkodásban az állami és a szövetkezeti tulajdon mellett egyre nagyobb teret kaphatott a magángazdaság a termelésben, ami nem csak a politikai rendszerváltoztatást szította, de előkészítette az ipar újabb területi átrendeződését is.

A szocializmus időszakájának iparfejlesztésre alapuló területfejlesztési programjai nagyjából csak extenzív irányú bővítéseket támogattak, nemigen fogalmazták meg azt a célt, hogy a fejlesztendő területeken korszerű ipari struktúra jöjjön létre. Mindemellett hiányzott az irányítás, ellenőrzés és döntéshozás decentralizálása is (Barta 1991). A rendszerváltással azután az egész magyar gazdaság és ezen belül az ipar irányítási rendszere, strukturális és területi szerepe is alapvetően megváltozott.

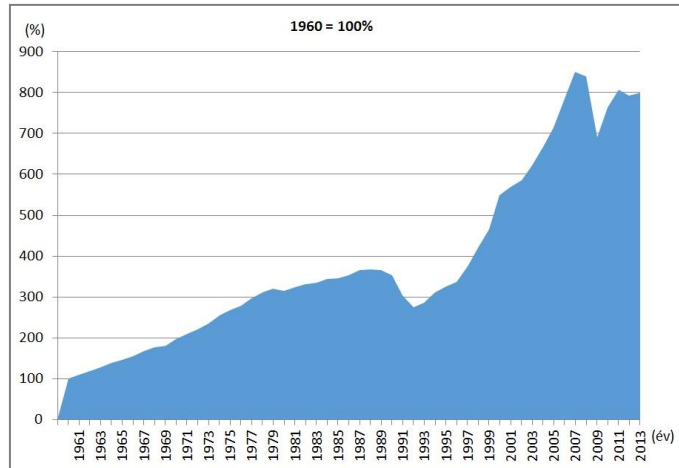
3. TERÜLETI SZERKEZETVÁLTÁS NAPJAINKBAN

A rendszerváltás óta eltelt negyedszázadban a „piacosítás” és a privatizáció hatására az iparban végbement mélyreható funkcionális átalakulás az ipar *földrajzi megoszlását*, területi szerkezetét és sem hagyták érintetlenül. A drasztikus változás hatására az ipari termelés volumene három év alatt közel egyharmadával esett vissza, ami főként a védett kelet-európai piacok elvesztésének, a belföldi kereslet apadásának, valamint a beáramló import termékek versenyének volt betudható (1. ábra). Az állami szektor hihetetlen gyorsasággal omlott össze, látványosan szaporodnak az új magángazdasági egzisztenciák és kissé vontatottan megkezdődött a piaci keretfeltételek kialakulása (Cséfalvay és Nikodémus 1991).

Az állami ipar hanyatlása kiváltképpen a nehézipari, ún. válságágazatokat (bányászat, kohászat), illetve a „nem szerves fejlődés által iparosított”, fővárosi, vagy nagyvárosi székhelyű vidéki ipari telephelyeket, melléküzemágakat érintette (Perczel 1996). Mindez értelemszerűen az ipari keresők számának és arányának csökkenésében is manifesztálódott. A legnagyobb visszaesés Budapesten és környékén következett be, amiben persze a szolgáltató szektor dinamikus előretörése is szerepet játszott. A főváros mindezek ellenére az ország első számú ipari központja maradt, leginkább a magasabb szintű, az információs technológiával, kutatás-fejlesztéssel összefüggő ipari tevékenységeket tekintve. A legtöbb Magyarországon működő nagyvállalat ma is a központi régióban, ezen belül is a fővárosban található.

A rendszerváltást követő években az iparba érkező külföldi működő tőke elsőként a Közép-Magyarországi régió iparának talpra állását segítette. Főként német, osztrák, svájci, brit és olasz tőke áramlott be, majd megnőtt a holland, francia, amerikai és belga tőke érdeklődése is (Pál és Pál 2009). A külföldi befektetők két hullámban érkeztek, melyek közül az

első a privatizációs korszakra, míg a második a 2000-es évek zöld-, vagy barnamezős beruházásainak idejére tehető (Mihályi 2011). 1989-től az országba érkező külföldi tőke körülbelül kétötöde került az iparba.

1. ábra Az ipari termelés volumenindexének változása Magyarországon (1960–2013) (KSH 2015)

A külföldiek tulajdonszerzése azonban korántsem zajlott problémamentesen. Az újszerűt tulajdonosok a szokatlanul kedvező áron megszerzett hazai vállalatokat rendre leépítették, majd bezárták, szerencsésebb esetben saját anyavállalatuk telephelyévé minősítették le. Ilyenfórmán, azok korábbi piacaihoz, olcsó erőforrásaihoz hozzájutva, könnyen megszabadulhattak potenciális versenytársaiktól. A termelőeszközök nagyobb hányada külföldi tulajdonba került. Mindez egyenesen az ipari termelés drasztikus visszaeséséhez vezetett.

A nemzetközi vállalatok még jó sokáig olyan kedvező üzleti feltételeket élvezhettek, melyeket egyetlen magyar gazdasági szereplő sem. A termékszerkezet idővel a függő gazdasági perifériákra jellemző olcsó szerelvénygyártás irányába tolódott el (Csath 2007). Természetesen kétségtelen az is, hogy az országban működő külföldi tulajdonú leányvállalatok nagyban hozzájárultak az élenjáró technika adaptációjához, a gazdaság korszerűsítéséhez, csakhogy „modern szigetekként” működve, nemigen léptek kapcsolatba az itthoni vállalatokkal, vállalkozásokkal (Günther 2002).

A 2008-as világgazdasági válság az ipari mutatók szinte mindegyikében visszaesést eredményezett Magyarországon is. A hazai gazdaság versenyképességét meghatározó ún. „competing on the cheap” gazdaságfilozófia és gyakorlat csődöt mondott (Csath 2007). A válság mérséklésére rövid és hosszú távú kormányzati akciótervek kerültek kidolgozásra, melyek azonban rövidesen háttérbe szorultak az új, 2010-ben hatalomra kerülő kormány – az újraparosítást kifejezetten szorgalmazó – elképzelései mögött (Új Széchenyi Terv, 2011).

A földrajzi helyzetnek és a térkapcsolatoknak kitüntetett szerep jutott a rendszerváltás utáni területi szerkezetváltás megindulásában. Felgyorsult az ország kelet-nyugati irányú differenciálódása. A kedvező közlekedési lehetőségeket és a főváros gyors elérhetőségét kihasználva eleinte gyorsan növekedett a nagyobb városok környékén létrehozott ipari parkok szerepe. Ezt követően az ipari tőke egyre nagyobb mértékben kezdett nyugatra, a Dunántúl északi és nyugati felébe áramlani, ahol a földrajzi közelségre, a jó közlekedési kapcsolatokra,

a fejlett infrastruktúrára, a német nyelv nagyobb arányú ismeretére, valamint a képzett munkaerőre alapulva az ipari termelés új főhadiszállásai (pl. Esztergom, Komárom, Szentgottárd) bontakoztak ki. Ide sorolhatók azok a korábbi jelentős ipari központok is, amelyek a szerkezetváltást kihasználva dinamizálni tudták gazdaságukat (pl. Győr, Székesfehérvár, Tatabánya). Ma ez az ipari tér ad otthont az ország ötszáz legnagyobb nyereségű cége közül többnek is (pl. GE, Audi, Nokia, Lear Co., Continental Teves, Alcoa–Kőfém), amelyek többségükben a gépipar különböző ágazatait képviselik (Kiss 2008). Az ipari termelés legdinamikusabban bővülő szegmensévé az utóbbi években a járműgyártás vált, de komoly kapacitás alakult ki a gyógyszeripar, valamint az információs és kommunikációs technológiák területén is.

Az újonnan létrejött területi egyenlőtlenség a regionális adatokban is tükröződik: az ipari termelés értékének nagyobb része a Közép-Magyarországi, valamint a Nyugat- és Közép-Dunántúli régióból kerül ki (2. ábra). Ez utóbbi két régió 2015-re – az ország ipari termelésének körülbelül egyötöd-egyötöd részét – a központi régióval azonos súlycsoportba került.

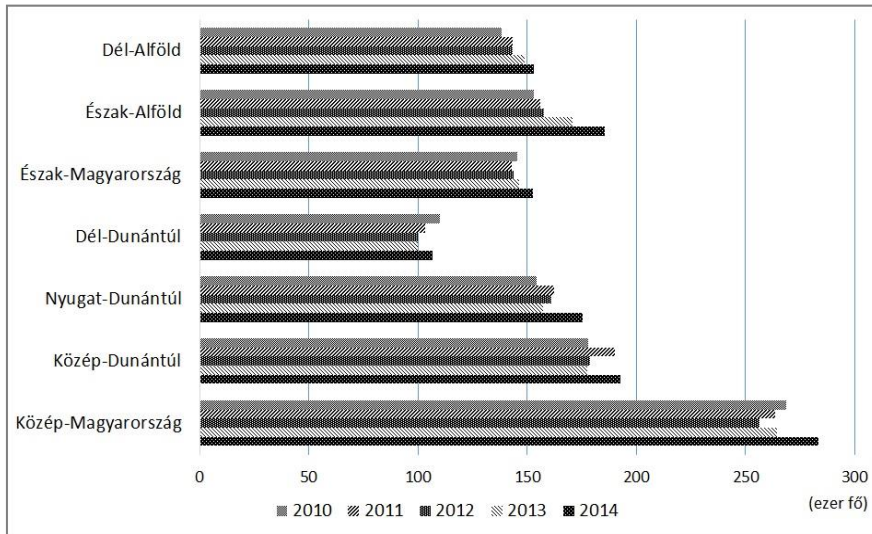

2. ábra Az ipari termelés értékének megoszlása régióként (2015) (KSH 2016)

Az ipari növekedés mértéke, illetve a műszaki jellegű beruházások értéke ma Győr-Moson-Sopron, Komárom-Esztergom és Fejér megyében a legmagasabb. A világ nagy transznacionális vállalatai (pl. Nokia, Philips, Suzuki) közül többen is létesítettek itt leányvállalatot, melyet a legtöbb esetben beszállítóik is követtek (Kiss 2011). Hasonlíthatatlanul rosszabb az egykori ipari tengely mentén fekvő korábbi nehézipari központok (pl. Miskolc, Salgótarján, Ózd), valamint az Alföld és a Dél-Dunántúl nagyobb részének helyzete.

A 2008-as válságévet követően az *ipari keresők* száma – a Dél-Dunántúl kivételével – valamennyi régióban csökkent. A növekedés leghamarabb a Dél-Alföldön, majd a Közép- és Nyugat-Dunántúlon, valamint az Észak-Alföldön indult meg. A Közép-Magyarországi régió az utóbbi két évben mutatott jelentősebb javulást. Az általános javulás kétségkívül látszik, de a régiók közötti differenciák továbbra is fennállnak (3. ábra).

Az újraiparosodási folyamatnak köszönhető, hogy a korábban meghatározó ÉK–DNy irányú ipari tengelyt egy új, egybefüggő ipari térség váltotta fel, amelyet a Dunántúl északi felének tekintélyes hányada és a közép-magyarországi régió együttese alkot (Kiss 2008). Ehhez – a járműgyártás és a hozzá kapcsolódó beszállítói tevékenységek kapcsán – újabb, nagy ipari aktivitást mutató akcióközpont, Kecskemét környéke csatlakozik. Az új, „posztfordista” fejlődés eredményeként született ipari térség létrejöttében kiemelt szerepet játszott a külföldi tőke.

3. ábra Az ipari foglalkoztatottak számának változása régióként (2010–2014) (KSH 2015)

Ipari parkok alakulása a nyugati országokhoz képest késve indult meg hazánkban, de igen hamar népszerűvé váltak. Életre hívásukat különböző tényezők motiválták: pl. munkahelyteremtés, régi ipari területek, illetve épületek újrahasznosítása, gyenge minőségű mezőgazdasági területek hasznosítása, határmenti fekvésből adódó körülmények, pályázati forrásokhoz való hozzájutás. Kelet-Közép-Európában az első funkcionális ipari parkot Győrben hozták létre 1991-ben, de hivatalosan Magyarországon csak 1997 óta beszélünk ipari parkokról (4. ábra). Nagyobb hányaduk zöldmezős beruhásként született, de nem ritkák a régi ipari létesítményekben, vagy azok helyén létrejött objektum sem.

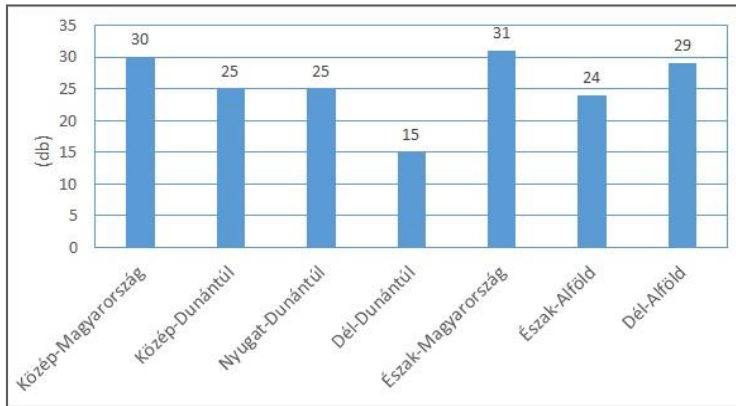
Az ipari parkok az urbanizáció speciális jelenségeiként foghatók fel. Többnyire „alulról szerveződve”, helyi vállalkozások, önkormányzatok kezdeményezésére alakultak. Az 1990-es második felétől már központi támogatások megszerzésére is lehetőség nyílt számukra. Ma az ország egész területén megtalálhatók, s az utóbbi évtizedek jelentősebb beruházásai nagyrészt már ezekben valósultak meg.

Számuk ma 195-re tehető (kormany.hu 2016). Kihasználságuk azonban regionálisan változó, a fejlődés különböző fázisaiban vannak, többségük rendelkezik még beépíthető területtel. Betelepültségük Kiss (2013) adatai alapján 2010-ben átlagosan 58%-os volt. Összesen körülbelül 4 ezer vállalkozásnak adnak helyet és körülbelül 200 ezer főt foglalkoztatnak (Kiss 2013). Sikerességük nagyban függ a helyi adottságtól, kiváltképp a közlekedési kapcsolatoktól és az elérhetőségtől. Az ipari parkok fejlődésében a helyi versenyelőnyök felértékelődnek, úgy mint: az iparágak földrajzi koncentrációja, a helyi és regionális specializáció,

a helyi beágyazódás, melyben a kis- és közepes méretű vállalkozásoknak kitüntetett szerepet kapnak.

4. ábra Az első ipari parkok Magyarországon (1990–1993) (Cséfalvay 1994)

5. ábra Az ipari parkok száma régióként (2011) (Ipari Park Portál 2016)

Az ipari parkok jó alapot kínálnak az egymással versengő és kooperáló vállalatok térbeli csoportosulásainak, klasztereinek kialakulásához. A hazai gazdasági klaszterek kb. egyharmada kapcsolódik az iparhoz. A legtöbb ipari park Észak-Magyarországon, Közép-Magyarországon és a Dél-Alföldön működik (5. ábra). Viszonylag egyenletes térbeli eloszlásuk azonban paradox módon alig hat az ipari termelés térbeli egyenlőtlenségeinek mérséklésére.

2016-ban a Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program (GINOP) keretében az ipari parkok fejlesztésére 6 milliárd forintos pályázati felhívás jelent meg, mellyel pályázatonként 10 és 100 millió forint közötti vissza nem térítendő támogatás nyerhető el (GINOP 2016).

4. ÖSSZEFOGLALÁS

A magyarországi ipar komoly hagyományokkal rendelkezik, de mint annyiszor, ma is átmeneti állapotban van, tér- és ágazati struktúrája folyamatosan formálódik. Termelése ma a korábnál rugalmasabban kell, hogy kövesse az állandóan változó piaci igényeket, ezért a termelési szerkezete, termelési volumene és a területi elrendeződése is gyorsabban módosul, mint évtizedekkel ezelőtt. A napjainkban végbemenő újraiparosodás elsősorban a betelepülő nemzetközi nagyvállalatok beruházásain keresztül, tehát a globális ipari átrendeződés egyik részfolyamataként valósul meg, melyben persze megjelennek a helyi adottságok is. A hagyományos ipari területek a rendszerváltás óta vagy megújultak, vagy funkciót váltottak, miközben jelentősen zsugorodtak is. Mellettük új ipari területek jelentek meg a palettán. Az újraiparosodási folyamat azoknak a térségeknek kedvez, melyek földrajzi fekvése kedvező és rendelkeznek mozgósítható humán- és egyéb erőforrásokkal.

Az ipar területi struktúráját illetően továbbra is szükség van az ipari decentralizáció folytatására, elsősorban az ipari vállalkozások fővároson kívüli, saját gazdasági intézményei, telephelyei fejlesztésének támogatására, a nemzeti és helyi piac szereplőinek segítésére. Mindezt a humánerőforrás oldaláról tovább erősítheti a középfokú- és felsőoktatás műszaki képzéseinek átgondolt fejlesztése. A duális szakképzésben résztvevők aránya hazánkban – a fejlett nyugat-európai országokhoz képest – még mindig sajnálatosan alacsony. Emellett a regionális egyetemeknek az eddiginél szorosabbá kell tenniük a termelő szférával történő stratégiai együttműködésüket a képzési jóval kínálat, az innováció, a nemzetközi kutatás-fejlesztési tevékenység terén. A magyar ipar tartós sikerét csak a kormányzat, a felsőoktatás, valamint az üzleti szféra közötti folyamatos és érdemi párbeszéd szavatolhatja.

A magyar ipar jövőjét illetően reménykeltő, hogy hazai szereplői közül mára sokan képesek voltak integrálódni az európai gazdasági hálózatba, felvenni az elvárt tempót, s felkészülten fogadni a hazai és külföldi befektetőket, uniós forrásokat. Biztató az a – Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Programban (2014–2020) kinyilvánított – kormányzati szándék is, hogy a bejövő uniós pénzek körülbelül 60%-a a gazdaságfejlesztést szolgálja, szemben a korábbi 25%-kal (2007–2013 közötti időszak).

A fenti fejlemények komoly lehetőséget teremtenek arra, hogy a magyar ipari vállalatok, vállalkozások megszilárdítsák helyüket a regionális- és a nemzetgazdaságban, valamint az EU gazdaságában. Egyszersmind, országunk méretéből és termelő kapacitásainkból adódóan a realitást az jelenti, hogy a hazai cégek elsősorban beszállítóként vegyék majd ki részüket a nemzetközi nagyvállalatok termeléséből. Noha egy-egy nemzetközi nagyvállalatnak időnként komoly kihívást jelent megtalálnia és kiválasztania a megfelelő magyarországi beszállítóit, ma már országszerte számos kis- és középvállalkozás képes kiszolgálni a legnagyobb ipari szereplőket.

IRODALOMJEGYZÉK

- Barta Gy (1987) A termelés területi szétterjedése és a szervezet terület centralizációja a magyar iparban. Tér és Társadalom 2:5-17
- Barta Gy (1991) Az ipar szerepe a „szocialista” gazdaság- és területfejlesztési politikában. Tér és Társadalom 4:37-50
- Barta Gy, Czirfusz M, Kukely Gy (2008) Újraiparosodás a nagyvilágban és Magyarországon. Tér és Társadalom 4:1-20
- Bod PÁ (2014) Nem szokványos gazdaságpolitikák. Akadémiai Kiadó, Budapest

- Bora Gy (1986) Ipar. In: Bernát T (szerk) Magyarország gazdaságföldrajza. Kossuth Könyvkiadó, Budapest 79-156
- Csath M (2007) The Competitiveness of Economies: the Case of Hungary. In: Jabłoński J (szerk) Foundations of Control and Management Sciences. Poznan University Of Technology, Poznan, 8:17-32
- Cséfálvay Z (1994) A modern társadalomföldrajz kézikönyve. IKVA Könyvkiadó Kft, Budapest
- Cséfálvay Z, Nikodémus A (1991) Két századvég Magyarországon. Gyorsjelentés a gazdaság regionális átrendeződéséről. Tér és Társadalom 5:69-89
- Enyedi Gy (1993) Az Alföld fejlődésének perspektívái. In: Timár J (szerk) Az „alföldi út” kérdőjelei. MTA RKK ATI Békéscsabai Osztály, Békéscsaba, 13-16.
- Germuska P (2012) A hazai hadiipar szervezeti keretei és irányítása, 1945-1980. Hadtörténelmi Közlemények 3:717-766
- GINOP (2016) Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program. <https://www.palyazat.gov.hu/doc/4380>
- Gulyás L (2010) Trianon hatása a Kárpát-medence régióinak fejlődésére. Közép-Európai Közlemények 4:140-147
- Günther J (2002) FDI as a multiplier of modern technology in Hungarian industry. *Interconomics* 5:263-269
- Ipari Park Portál (2016) Tájékoztató a magyarországon működő ipari parkok helyzetéről. www.ipariparkokmagyarorszag.hu/hu/hasznos_oldalak/egyeb
- Kiss É (2008) A magyar ipar térbeli szerkezetének átrendeződése 1989 után, II. Területi Statisztika 5:544-553
- Kiss É (2009) Industry. In: Kocsis K, Schweitzer F (szerk) Hungary in Maps. Hungarian Academy of Sciences Geographical Research Institute, Budapest, 153-163
- Kiss É (2011) Ipar. In: Kocsis K, Schweitzer Ferenc (szerk) Magyarország térképekben. MTA FKI, Budapest, 176-188
- Kiss É (2013) Sokszínű ipari parkállomány. In: Kiss É (szerk) A hazai ipari parkok különböző dimenzióban. Dialóg Campus, Budapest-Pécs, 11-39
- kormany.hu (2016) Ipari parkok listája. http://www.kormany.hu/download/1/bb/90000/Ipari%20parkok%20list%C3%A1ja_2016.pdf
- KSH (2014): Jelentés az ipar 2013. évi teljesítményéről. Központi Statisztikai Hivatal. <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/jelipar/jelipar13.pdf>
- KSH (2015): Ipar. Táblák (STADAT). https://www.ksh.hu/ipar_t
- Lengyel I, (2006) A regionális versenyképesség értelmezése és piramismodellje. Területi Statisztika 2:131-147
- Lengyel I, Rechnitzer J (2004) Regionális gazdaságtan. Dialóg Campus, Budapest-Pécs
- Mihályi P (2011) A magyar privatizáció enciklopédiája. Pannon Egyetemi Kiadó, MTA Közgazdaságtudományi Intézet, Veszprém-Budapest
- Mihályi P (2012) The Causes of Slow Growth in Hungary during the Post-Communist Transformation Period. MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Budapest
- Pál Á, Zsigó L (1981) Az előkészített ipartelepítés példái az Alföldön. Alföldi Tanulmányok 5:113-130
- Perczel Gy (1996) Ipar. In: Perczel Gy (szerk) Magyarország társadalmi-gazdasági földrajza. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 284-370
- Zoltán Z (1984) A dinamikus gazdaságföldrajz elmélete. Tankönyvkiadó, Budapest